

بررسی نقش سرمایه اجتماعی بر امنیت اجتماعی
(مورد مطالعه کلیه زنان و مردان واقع در گروه سنی ۴۵-۱۸ سال شهر جهرم)

دکتر فخرالسادات پیلتن^۱، مختار برومند^۲

چکیده

سرمایه اجتماعی یکی از مهمترین عنصر حیاتی توسعه و انسجام بخش جامعه می باشد، امنیت نیز یکی از نیازهای اساسی و شاخصه های کیفیت زندگی محسوب می شود و تداوم هر جامعه مرهون حفظ و بقاء امنیت است.

هدف این پژوهش بررسی نقش سرمایه اجتماعی بر امنیت اجتماعی با روش تحقیق پیمایشی می باشد. در چارچوب تئوری از نظریه های گیدنز و در مواردی به تئوری وولکاک و نارایان تاکید شده است. جامعه آماری شامل کلیه زنان و مردان واقع در گروه سنی ۴۵-۱۸ سال شهر جهرم می باشد که با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۴۱۰ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شده اند. داده های لازم با روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای تصادفی جمع آوری شد. روایی سوالات با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ مورد سنجش قرار گرفت و با استفاده از تحلیل عاملی تعیین اعتبار گردید و سپس با استفاده از روشهای آمار توصیفی و استنباطی ارتباط هر یک از متغیرها با امنیت اجتماعی سنجش و تجزیه و تحلیل شد.

نتایج آزمون تحلیل واریانس نشان می دهد که بین تحصیلات پاسخگویان با امنیت اجتماعی تفاوت معناداری مشاهده می شود. نتایج آزمون همبستگی پیرسون نشان می دهد که بین تعداد فرزندان، سرمایه اجتماعی درون گروهی و مشارکت اجتماعی به عنوان متغیرهای مستقل با امنیت اجتماعی رابطه معنادار وجود دارد. بر اساس داده های رگرسیونی متغیرهایی پیوند خانوادگی، مشارکت اجتماعی و گروه گرایی بر امنیت اجتماعی تأثیر دارند.

کلید واژه ها: امنیت اجتماعی، سرمایه اجتماعی، سرمایه اجتماعی درون گروهی، سرمایه اجتماعی برون گروهی.

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۳/۳/۱۵

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۳/۰۲/۲۲

Archive of SID

^۱ دکتری جامعه شناسی و دبیر آموزش و پرورش شهر جهرم (نویسنده مسئول) sadatpiltan@yahoo.com

^۲ کارشناسی ارشد جامعه شناسی و دبیر آموزش و پرورش شهرستان جهرم Boromand.mokhtar@yahoo.com

مقدمه

هر جامعه ای برای رشد و توسعه خود نیازمند نیروی انسانی خلاق و سالم به لحاظ روانی و جسمانی است امنیت نیز ضامن وجود این پدیده و یکی از حقوق اساسی هر فردی در جامعه می باشد. اصولاً انسان برای نیل به موفقیت در زندگی و برای دستیابی به اهداف والای انسانی بعد از برآورده شدن نیازهای غریزی و اولیه محتاج امنیت است. امنیت در سطوح خرد، میانه و کلان مورد توجه می باشد و همچنین با ابعاد گوناگونی نظیر اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی مطرح است. در صورتی که ابعاد امنیت اجتماعی از حالت تعادل و توازن بیرون آید جامعه را از حالت پویایی و توسعه باز می دارد. سرمایه اجتماعی عمدتاً مبتنی بر عوامل اجتماعی و فرهنگی است که بطور وصف ناپذیری با امنیت اجتماعی گره خورده است.

سرمایه اجتماعی از مفاهیم نوینی است که امروزه به پیوندها، ارتباطات میان اعضای یک شبکه به عنوان منبع با ارزش اشاره دارد و با خلق هنجارها و اعتماد متقابل موجب تحقق اهداف اعضا می شود. سرمایه اجتماعی امروزه نقشی بسیار مهمتر از سرمایه فیزیکی و انسانی در جوامع ایفا می کند و شبکه های روابط جمعی و گروهی، انسجام بخش میان انسانها و جوامع می باشد.

سرمایه اجتماعی تابع قواعد و دستورالعملهای نوین زندگی است و دارای کارکردهای مهمی در زمینه های مختلف اجتماعی می باشد. بدین ترتیب هرگاه یک نهاد اجتماعی بتواند مشارکت اعضای خود را برای دستیابی به اهداف خاص یا حل مسأله ای جلب نماید می تواند کنشهای اعضا را تحت الشعاع خود قرار دهد و بر نحوه فعالیت آنها تأثیر گذار باشد.

امنیت لازمه یک جامعه سالم و بستر ساز توسعه اجتماعی است به واقع احساس ترس از حضور در عرصه عمومی یکی از عوامل تهدید توسعه پایدار و نابودی نشاط و سلامت مردم جامعه می باشد. بطوریکه زندگی روزمره را مختل نموده و مانع رشد فرهنگی و مشارکت عمومی و تحمیل هزینه های زیادی بر جامعه می شود.

اگر در عرصه های عمومی که بستر فعالیتهای اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی است محیطی امن، سالم و پایدار وجود نداشته باشد قاعدتاً تهدید، نگرانی و ترس جایگزین می شود که خود عامل وقوع هرج و مرج و شورشها می باشد. وجود ناامنی در جامعه منجر به پیامدهای جبران ناپذیری همانند آسیبهای اجتماعی، انحرافات اخلاقی، مهاجرت ها و نابهنجاریهای اجتماعی خواهد شد و در نهایت جامعه به فضایی نفرت انگیز مبدل می شود و به تبع آن دستگاههای عریض و طویل امنیتی با ابداع مجازاتهای متراکم و شدید شکل می گیرد و روحیه نظامی گری را تشدید و سپس سرمایه اجتماعی را تضعیف می کند.

امروزه با تغییرات پرشتاب فناوری اطلاعات، سرمایه اجتماعی به منزله منبع ارزشمند مورد توجه می باشد. زیرا سرمایه اجتماعی اساس هویت، شناسایی و اعتبار جامعه می باشد از طرفی بالا رفتن سرمایه اجتماعی افراد می تواند مانع آسیب های اجتماعی شود. افرادی که دارای سرمایه اجتماعی مثبتی باشند از عزت نفس و خودپنداره بالایی بهره مند خواهند شد که این موضوع باعث ایجاد روابط و پیوندهای مشترکی با افراد دیگر اجتماع می گردد. از سویی دیگر، فرسایش و کاهش سرمایه اجتماعی افراد باعث ایجاد احساس ناامنی، تضعیف و سست شدن پیوندهای اجتماعی خواهد شد. سرمایه اجتماعی بر ابعاد اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و ... جامعه تأثیر گذار است و خود نیز متأثر از نهادها و منابع گوناگون می باشد، که یکی از آن ها امنیت اجتماعی است. در واقع سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی دو روی یک سکه هستند که لازم و ملزوم یکدیگرند.

بنابراین بدون توجه به سرمایه های اجتماعی، پایداری نظم اجتماعی امکان پذیر نمی باشد و بدون وجود آن نابهنجاری و بی نظمی در جامعه رایج شده و نوعی سردرگمی، تعارض، کشمکش، بی تفاوتی و آسیب های اجتماعی فزونی می گیرد. به عبارتی ضعف و کمبود در میزان سرمایه اجتماعی، نشانگر علائم بیماری و تهدید سلامت جامعه است و جامعه ای که میزان سرمایه اجتماعی در آن به هر دلیلی کاهش یابد، شاهد گسیختگی ها و شکاف های عمیقی در میان گروه های اجتماعی خواهد بود. سرمایه اجتماعی منبعی است که مردم جامعه منافع شخصی خود را فدای منافع جمعی می کنند، سرمایه اجتماعی ثروتی بی انتها

است که حفظ و تولید آن نیاز به تحقق شرایطی دارد و یکی از مهم ترین شرایطی که در این فرآیند اهمیت دارد ، امنیت اجتماعی می باشد. بدین ترتیب سؤالاتی در این راستا مطرح می شود که آیا سرمایه اجتماعی بر امنیت اجتماعی موثر است ؟ آیا سرمایه اجتماعی درون گروهی و برون گروهی بر امنیت اجتماعی تاثیر دارد ؟ وضعیت امنیت و میزان سرمایه اجتماعی در جامعه هدف چگونه است ؟

سعادت یک جامعه در گرو حفظ و بقاء امنیت اجتماعی و احساس ناشی از آن است . مفهوم امنیت یکی از شاخصه های کیفیت زندگی است که عدم وجود آن هر جامعه را با پیامدهای منفی مواجه خواهد کرد و مانع توسعه در ابعاد اقتصادی ، اجتماعی و سیاسی می شود (Buzan & Hansen, 2007 : 3). از طرفی سرمایه اجتماعی ضامن ایجاد اعتماد ، مشارکت و روابط اجتماعی بهینه است که اعضای جامعه منافع متقابل خود را تامین می کنند .

امروزه در جامعه ایرانی پدیده های نامطلوب و آزار دهنده توزیع فراوان و متنوع مواد مخدر ، وجود فضای جرم خیز ، مهاجرت افسار گسیخته ، گسترده گری مرزهای جغرافیایی ، تهدیدهای خارجی و هجوم های فرهنگی و مزید بر آن بیکاری جمع کثیری از جوانان و پیامدهای ناشی از آن امنیت اجتماعی را به خطر انداخته است و قاعدتا این مهم دغدغه ذهنی بسیاری از اهل دانش و قلم می باشد . بعلاوه امنیت اجتماعی، از موقعیت و جایگاه برجسته ای در برنامه ریزی های کشوری برخوردار است که دستیابی و پایدارسازی آن نیازمند مقدمات و زمینه های پیچیده ای بوده و آسیب پذیری یا زوال آن نیز، معلول زمینه ها و عوامل متفاوتی است که صرفا با پژوهش های علمی قابل دستیابی است . لذا ضرورت این تحقیق که به بررسی سرمایه اجتماعی و تاثیر آن بر امنیت اجتماعی می پردازد پیش از پیش نمایان می شود .

اهداف تحقیق: هدف در تحقیق مورد نظر در بعد نظری دستیابی به یک تئوری ترکیبی می باشد . در بعد عینی و کاربردی از نتایج این پژوهش می توان با شناسایی دقیق و علمی، این دو مقوله در جهت افزایش سرمایه اجتماعی و توسعه امنیت اجتماعی بهره گرفت . دانشگاهها و مراکز آموزش عالی، فرمانداری ها و نیروهای انتظامی و امنیتی نیز می توانند از نتایج این تحقیق استفاده کنند .

پیشینه پژوهش

پژوهشی تحت عنوان عوامل اجتماعی و اقتصادی موثر بر احساس امنیت اجتماعی توسط سید عبدالحسین نبوی ، علی حسین حسین زاده ، سیده هاجر حسینی انجام شده است که در این تحقیق احساس امنیت اجتماعی به سه بعد امنیت جانی، امنیت مالی و امنیت سیاسی تقسیم گردیده است . در چارچوب نظری از تئوریهای تالکوت پارسنز و نظریه های مربوط به حوزه مطالعات امنیت باری بوزان و ال ویور استفاده شده است . روش تحقیق پیمایشی و جامعه آماری ساکنین ۱۶ ساله و بالاتر شهر اهواز با حجم نمونه ۶۰۰ نفر و با شیوه نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای انجام شده است . مهم ترین نتایج حاصله بیانگر رابطه معنادار بین متغیرهای گرایش به مشارکت در تامین امنیت ، تلقی از عملکرد پلیس و پایگاه اجتماعی - اقتصادی به صورت مستقیم و متغیر احساس محرومیت نسبی بطور معکوس بر احساس امنیت اجتماعی می باشد . متغیرهای تلقی از عملکرد قانون و جنسیت ، تنها بر بعد امنیت جانی اثر گذار می باشد (عبدالحسین نبوی و دیگران ، ۱۳۸۹) .

کری آن، آگنیش به بررسی سرمایه اجتماعی یک اجتماع ، مطالعه شبکه اجتماعی و تعامل اجتماعی در رساله دکتری دانشگاه ایالتی آیوا پرداخت . در این تحقیق سرمایه اجتماعی به معنی ارتباط افراد و گروهها به منظور بسیج منابع آنها در جهت کسب اهدافشان در نظر گرفته شده است. در این تحقیق که بر روی دو اجتماع روستایی آیوا صورت گرفته است، سرمایه اجتماعی درون گروهی و بین گروهی مورد بررسی قرار گرفته و تأثیر آن بر مشارکت های داوطلبانه و موفقیت پژوهش های عمرانی در آن دو جامعه مطالعه شده است . اطلاعات این پژوهش از طریق مصاحبه با ۱۱۶ نفر در پروژه های اجتماعات محلی به دست آمده است . سرمایه اجتماعی درونی نقش موثری در مشارکت داوطلبانه شهروندان در پروژه های محلی بازی می کند . سرمایه اجتماعی بین گروهی نقش بالقوه ای در بسیج منابع به منظور موفقیت پروژه های محلی ایفا می نماید . (karry Aan, Agnitsch, 2003) .

چارچوب نظری

امنیت از جمله پدیده‌های قابل توجهی است که از نیازها و ضرورت‌های اساسی فرد و جامعه به شمار می‌رود و فقدان آن و یا اختلال در آن، پیامدها و بازتاب‌های نگران‌کننده و خطرناکی به دنبال دارد. وجود امنیت در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، نظامی و جغرافیایی از مطلوبیت ویژه‌ای برای هر جامعه برخوردار است. باید پذیرفت که امنیت نه تنها در وضعیت جنگی و هرج و مرج الزام‌آور است بلکه در زمان آرامش و انسجام نیز مهم ارزیابی می‌شود. امنیت مقوله‌ای قابل توجه هم برای افراد و هم برای جامعه محسوب می‌گردد. لذا تصور یک جامعه کاملاً منسجم و یکپارچه نیز به معنای بی‌نیازی از امنیت نیست. بنابراین یکی از انواع امنیت‌ها، امنیت اجتماعی است که از جایگاه و موقعیت برجسته‌ای برخوردار بوده و تولید و تأمین آن و همچنین پایدار سازی آن نیازمند مقدمات و زمینه‌های نسبتاً پیچیده‌ای بوده و آسیب‌پذیری و زوال آن نیز تحت تأثیر زمینه‌ها و کاهش سرمایه اجتماعی می‌باشد.

وجود امنیت در هر جامعه وابسته به قدرت و توان مقابله با تهدیدات است و حفظ امنیت مستلزم بکارگیری نرم افزارهای خاص و ابزارهای متعددی است (وایت و دیگران، ۱۳۸۱: ۲۶-۱۹). این ابزارها در جامعه مدرن نهادهای آموزشی و ارتباطات جمعی با محور معرفتی و اطلاعاتی می‌باشد که در حقیقت، ساز و کارهای درونی کردن و اجتماعی شدن را به عنوان مکانیسم‌های اصلی تحقق امنیت ایجاب می‌کند (ساندرز، ۱۳۸۰: ۴۹-۲۸۷). بدون تردید امنیت نه تنها مقوله‌ای فیزیکی و عینی بلکه روانی و ذهنی نیز محسوب می‌شود. بهره‌گیری از امنیت سخت‌افزاری منجر به استحکام، استواری و قطعیت و رهایی از خطرات ملموس و عینی چون مرگ و میر و جنگ می‌شود و امنیت نرم‌افزاری مایه آرامش، اطمینان خاطر، انعطاف‌پذیری و ظرفیت‌سازی می‌گردد. بیشتر تئورسینهای حوزه علوم سیاسی برای امنیت طیفی از گفتمان مثبت و منفی را ملاک قرار داده‌اند بطوریکه رفع خطر و استفاده بهینه از فرصت را مهم ارزیابی می‌کنند. بنابراین امنیت دارای دو عنصر اساسی تهدید و فرصت است و برقراری امنیت منوط به رهایی نسبی از تهدید و بهره‌گیری بهینه از فرصت‌هاست (خلیلی، رضا، ۱۳۸۱: ۴۲۱). بدین ترتیب، امنیت شامل دو وجه سلبی و ایجابی می‌باشد به طوری که در وجه سلبی تحقق امنیت در گرو نبود خطر و در وجه ایجابی کسب فرصتها و تضمین منافع و ارزش‌ها مورد توجه است. وجه سلبی امنیت معطوف به مقابله با خطرناکی است که بقای زندگی را تهدید می‌کند. اما وجه ایجابی با فرض بقا و ادامه حیات، به کیفیت زندگی و نوع و سطح برخورداری از زندگی توجه دارد و تکامل سامانه زندگی را ضامن استواری استحکام و امنیت دانسته است. با لحاظ امنیت در وجه سلبی و ایجابی، پاسداری و نگرهبانی از دو وجه زندگی (یعنی بقا و تکامل) میسر می‌شود (نویدینیا، ۱۳۸۸: ۲۸).

برای بقا و تکامل نیاز به امنیت اجتماعی محسوس و الزامی است و مهمترین پدیده اجتماعی برای حفظ امنیت و احساس آن توسل به روابط اجتماعی و اعتماد در جامعه می‌باشد و این مهم تحت عنوان سرمایه اجتماعی قابل تأمل است. زیرا سرمایه اجتماعی، زیر بنای توسعه فرهنگی هر جامعه محسوب می‌شود و هر چه سرمایه اجتماعی در بخشهای فرهنگی جامعه تقویت شود توسعه فرهنگی نیز سرعت بیشتری به خود می‌گیرد. از این رهگذر، رفتار و نحوه تعاملات افراد قابل پیش‌بینی و حساب شده تر خواهد شد که ارمغان آن گسترش اعتماد اجتماعی است. بدین ترتیب مناسبات اجتماعی مطلوب مانع از سقوط ارزشهای اجتماعی و در نهایت امنیت را ایجاد می‌کند.

اغلب سرمایه اجتماعی را با دو بعد کیفی و کمی مورد بررسی قرار می‌گیرد، در بعد کیفی پیرامون اعتماد اجتماعی و در بعد کمی به مشارکتهای مدنی پرداخته می‌شود. سرمایه اجتماعی کمیتی است که با لحاظ آن امکان ترمیم و بهگشت اجتماعی در عرصه اجتماعی بوجود می‌آورد و بحث مشارکت را در زمینه‌های مختلف تقویت می‌نماید. از نظر بعد کیفی نیز اعتماد و ابعاد آن، انسجام و همبستگی و ایجاد حس همدلی و یگانگی مثبت بین عناصر شبکه‌های اجتماعی امکانپذیر خواهد ساخت. از طرفی بطور کلی اکثریت نظریه پردازان در حوزه سرمایه اجتماعی در مورد شاخصه‌های اعتماد، احساس دلبستگی، احساس هویت، افزایش

توانایی های افراد برای کنش ، ارتباطات آزاد و مشارکت ، تعهدات و انتظارات ، هنجارها و ضمانت های اجرایی مؤثر، ظرفیت بالقوه اطلاعات پیوندهای اجتماعی ، توسعه شبکه های اجتماعی و اتفاق نظر دارند .

وولکاک و نارایان در مطالعات خود سرمایه اجتماعی را با سه مقوله سرمایه اجتماعی محدود یا درون گروهی ، سرمایه اجتماعی اتصالی یا برون گروهی و سرمایه اجتماعی ارتباطی بررسی می کند . سرمایه اجتماعی محدود به پیوندهای اجتماعی اشاره دارد که بر تشابهات و صمیمیت استوار است. در این بعد از سرمایه اجتماعی بر منابع شخصی محدود مثل پیوندهای خانوادگی ، همسایگی و پیوندهای دوستی نزدیک تأکید می کند . این شکل از سرمایه اجتماعی با ارتقاء دادن تفهم و پشتیبانی متقابل بر کیفیت زندگی تأثیر می گذارد و دارای دو کارکرد می باشد زیرا از یک طرف همبستگی اجتماعی را تقویت و از طرف دیگر بده بستان های گروه را غنا می بخشد .

سرمایه اجتماعی برون گروهی به آن نوع ارتباطاتی اشاره دارد که در بین افراد بجای اتکاء به نزدیکی های شخصی و هویت مشترک ، بر علائق شخصی متکی است . شبکه های نامتجانس تر برون گروهی به ارتباطاتی تأکید می کند که از آن به پیوندهای ضعیف یاد می شود . نمودهای عمده این بعد از سرمایه اجتماعی را می توان در شبکه های اجتماعی و عضویت در انجمن ها و گروههای غیر محلی مشاهده نمود . تقویت اتصال با منابع خارجی و تسهیل انتشار اطلاعات دو کارکرد اصلی سرمایه اجتماعی اتصالی هستند . بدین ترتیب سرمایه اجتماعی موجود در جوامع منجر به احساس هویت اجتماعی می شود که به افراد و گروهها امکان می دهد تا خود را به عنوان یک جزء از جامعه تلقی نمایند .

گیدنز نیز برای تبیین سرمایه اجتماعی اعتماد را عنصر اصلی می داند و اولین عامل ایجاد کننده اعتماد اجتماعی در جوامع پیش از مدرن را سیستم خویشاوندی می شناسد . خویشاوندی شبکه ای از پیوندهای اجتماعی اعتماد پذیر فراهم می سازد که اصولاً در عمل ، وسیله سازماندهی اعتماد در روابط و تولیدگر امنیت روانی است . زمینه تولیدی دیگر اعتماد اجتماعی ، اجتماع محلی است که در بیشتر محیط های پیش از مدرن ، از جمله در شهرها ، جایگاه رشته های روابط اجتماعی در همبافته ای هستند که پهنه مکانی محدود آن مایه استحکام این روابط می شود . وی همچنین سومین زمینه اعتماد اجتماعی را نفوذ جهان بینی دینی می شناسد ، زیرا جهان بینی دینی ، تفسیرهای اخلاقی و عملی از زندگی اجتماعی ، شخصی و نیز جهان طبیعی به دست می دهد که برای مؤمنان محیطی از امنیت ارائه می کند (گیدنز ، ۱۳۷۷: ۱۲۵-۱۲۰) . بعلاوه گیدنز چهارمین زمینه اصلی مبتنی بر اعتماد در فرهنگ های ماقبل مدرن ، سنت می شناسد ، وی گذشته را وسیله ای برای سازماندهی آینده شناخته و توجه به گذشته را از ویژگی سنت قلمداد می کند (کسل ، ۱۳۸۳: ۷-۴۱۶) . گیدنز منابعی که در جوامع مدرن جانشین نظام خویشاوندی ، اجتماع محلی و ... شده است ، نظام های انتزاعی می داند . اعتماد به نظام های انتزاعی که بیانگر اعتماد افراد به اصول غیر شخصی است مهم ترین بخش نظریات گیدنز را تشکیل می دهد (امیرکافی ، ۱۳۸۰: ۲۱-۲۰) . در واقع برخلاف جوامع سنتی در جوامع صنعتی و پیشرفته اعتماد به علائم و نشانه ها و همچنین اعتماد به دانش تخصصی ایجاد می گردد و پدیده از جا کنندگی یا انتزاعی بخش اتفاق می افتد .

بسیاری از اندیشمندان عناصر اصلی سرمایه اجتماعی را کیفیت و کمیت روابط اجتماعی می دانند و برای نظم و انسجام اجتماعی بر اعتماد اجتماعی تأکید دارند . اصولاً هر چه روابط اجتماعی موجود در جامعه از انسجام و وفاق بیشتری برخوردار باشد امید به دستیابی به امنیت و رفع ناامنی اجتماعی بیشتر می گردد . بطوریکه تهدید علیه امنیت اجتماعی مربوط به وضعیتی است که جوامع نسبت به مولفه های هویت خود احساس تهدید می کنند (Waver, 2009: 210) . احساس امنیت در یک جامعه مربوط به احساس روانی شهروندان از میزان وجود یا عدم وجود امنیت در آن جامعه ناشی می شود لذا کاهش فراوانی جرم و در نتیجه اعتماد و سرمایه اجتماعی ضامن افزایش احساس امنیت در جامعه است (کلاهیجان ، ۱۳۸۲: ۱۳۴) .

با توجه به اینکه امنیت اجتماعی مشتمل بر مجموع ویژگی هایی است که بر مبنای آن افراد خودشان را به عنوان عضو یک گروه اجتماعی قلمداد کرده و هویت گروهی خود را سازماندهی می کنند . تعلق و دلبستگی مهمترین عامل در یکپارچه سازی و انسجام

اجتماعی است که فضای مساعدی را در بطن محیط شبکه ای فراهم می سازد (بوزان، ۱۳۷۸: ۳۴) و جامعه را از هم گسیختگی نجات می بخشد. بطوریکه هنجارها علاوه بر کنترل فرآیند جامعه پذیری، عنصر اعتماد را در روابط اجتماعی و به تبع آن انتظام فضای کنشمندی را فراهم می کند. بدین ترتیب سرمایه اجتماعی، توأمان در سطح فردی زمینه ساز معنا برای زندگی اجتماعی و در سطح جمعی عامل قاعده مندی و انتظام اجتماعی می شود. از اینرو، ضریب امنیت اجتماعی متغیری از استقرار و قوام سرمایه اجتماعی خواهد بود.

امنیت اجتماعی به عنوان مولفه اصلی اتحاد و یکپارچگی جامعه در اندیشه گیدنز نیز اهمیت دارد. بطوریکه وی معتقد است اعتماد و امنیت، خطر کردن و در معرض خطر قرار گرفتن چیزهایی هستند که به مناسبت های تاریخی مختلف در جامعه متجدد باید وجود داشته باشد و دارد. اعتماد و مخاطره، امنیت و خطر این ویژگی های دو قطبی و تعارض آمیز مدرنیته در همه جنبه های زندگی تأثیر می گذارد و در واقع تنیدگی خارق العاده موقعیت محلی و جهانی را نشان می دهد. گیدنز تأکید می کند که برای درک ضرورت توجه به امنیت، نخست باید به سیمای مخاطره آمیز خاص مدرنیته نگاه دقیق تری انداخت، همان سیمایی که او جهانی شدن مخاطرات نامیده است. خطراتی که تعداد انبوهی از انسانها را در کره ی زمین تحت تأثیر قرار می دهد همانند دگرگونی در تقسیم کار جهانی یا آلودگی زیست محیطی یا تولید غذاهایی با آلودگیهای شیمیایی که در سرنوشت میلیون ها انسان موثر است (نویدنیا، ۱۳۸۸: ۳۳-۳۴).

امنیت از نظر گیدنز مخاطرات به حداقل رسیده ای است که ضامن تعادل و اعتماد می شود. بعلاوه امنیت مشمول فضای تجربی است که در یک فرایند جهانی با مجموعه ای از افراد ارتباط دارد (گیدنز، ۱۳۷۷: ۴۴). به زعم گیدنز امنیت به مثابه مصونیت در مقابل خطر می باشد و این دو مولفه در واقع دو روی یک سکه می باشند. به عبارتی هر گاه خطری فرد یا جامعه را تهدید کند امنیت مغشوش می شود و برعکس آن نیز صادق است. گیدنز برای طرح امنیت وجودی به عنوان صورتی از امنیت با ویژگی مقاومت در مقابل هجوم و مخاطرات نهادهای مدرنیته به تبیین و بررسی می پردازد. امنیت وجودی عبارت است از: ایمن بودن یعنی در اختیار داشتن پاسخهایی در سطح ناخودآگاه و خودآگاهی عملی برای بعضی پرسشهای وجودی و بنیادین که همه آدمیان طی عمر خود به نحوی مطرح کرده اند. به عبارت دیگر، این اصطلاح به اطمینانی برمی گردد که بیشتر آدمها به تداوم تشخیص هویت خود و دوام محیطهای اجتماعی و مادی کنش در اطراف خود دارند (نویدنیا، ۱۳۸۸: ۳۴ و ۳۳).

به اعتقاد گیدنز، اعتماد نوعی پدیده عام و حیاتی در توسعه شخصیت است. اعتماد در جلوه های عمومی خود، به طور مستقیم با دستیابی به نوعی احساس امنیت وجودی مرتبط است. وی استدلال می کند که مخاطره و اعتماد در هم تنیده اند و اعتماد معمولاً در خدمت تقلیل یا تخفیف خطرهایی کار می کند که انواع خاصی از فعالیتهای بشری با آن روبرو است. بعبارت دیگر، تمایل به اعتماد در ارتباط با موقعیت های خاص، اشخاص یا نظام ها، و حتی در سطحی وسیع تر، مستقیماً با امنیت روانی افراد و گروهها مرتبط است (نویدنیا، ۱۳۸۸: ۳۵).

گیدنز معتقد است که دستیابی به اعتماد از مسیر صداقت در کنشهای متداوم می گذرد. بدون تردید اعتماد به دیگران نیاز روانی هر انسانی است که با نوعی عاطفه روانی در محیط آشنای اجتماعی و مادی با نمایان ساختن محبت و سعه صدر تلفیق می شود (گیدنز، ۱۳۷۷: ۱۱۴). در این راستا برقراری رابطه، وجود صمیمیت، گوش دادن و مباحثه کردن پیرامون مسائلی که بر تصمیم گیری و حل اختلافات موثر است مهم ارزیابی می کند (گیدنز، ۱۳۷۸: ۱۴۱). وجود صمیمیت در روابط با افراد دلسوز و پشتیبان، زجر و ناکامی را کاهش می دهند و با زمینه سازی جهت سهیم شدن افراد در عواطف و تجربیات دیگران مفاهمه را مهیا می سازد. زیرا همکاری صمیمانه تعهد را بوجود می آورد و در نقطه مقابل عدم وجود روابط صمیمانه کشمکش متداوم و موجهای ویران کننده ایجاد می کند (نویدنیا، ۱۳۸۸: ۳۷) که اینگونه رفتارها عامل کاهش امنیت در جامعه است.

بدون تردید سرمایه اجتماعی با مولفه های خود بر امنیت اجتماعی موثر می باشد تصور وضعیت امن اجتماعی را در قالب شبکه های متراکم تعاملات اجتماعی به مثابه نوعی سرمایه است . کلمن با اشاره به اهمیت قواعد هنجاری و حضور آن بعنوان عنصر ممنوع کننده در داخل شبکه های اجتماعی در برابر انحرافات اجتماعی ، فراهم ساختن این امکان را در جهت امنیت پروری در سطوح شبکه ای مورد توجه قرار داده است (Colman, 1988: 97). بنابراین سرمایه اجتماعی با مولفه های خاص خود بر امنیت اجتماعی تاثیر دارد و شاهد این مدعا اندیشه بیشتر جامعه شناسان و تئورسینهای سیاسی است که به نوبه خود قابل بررسی و ارزیابی می باشد .

در این پژوهش متغیر مستقل سرمایه اجتماعی با دو بعد سرمایه درون گروهی با ابعاد پیوند خانوادگی و میزان تعاملات اجتماعی و سرمایه اجتماعی برون گروهی با ابعاد گروه گرایی و مشارکت اجتماعی همراه با شاخصهای مرتبط در نظر گرفته شده و متغیر وابسته نیز امنیت اجتماعی لحاظ گردیده است بعلاوه متغیرهای جمعیتی نیز مد نظر می باشد .

روش شناسی

تلفیق رویکرد نظری و تجربی برای شناخت موضوع سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی بهترین گزینه می باشد . در این تحقیق از روش اسنادی در تنظیم چارچوب تئوری و از روش پیمایشی در جهت آزمون فرضیات بهره گرفته شده است . بنابراین روش عمده در این تحقیق پیمایشی است و ابزار جمع آوری اطلاعات پرسشنامه و توزیع آن بین مردان و زنان واقع در گروه سنی ۴۵ تا ۱۸ ساله شهر جهرم می باشد . سؤالات پرسشنامه عمدتاً محقق ساخته و بر اساس طیف لیکرت و بعضاً از تحقیقات مشابه استفاده گردید . شیوه اجرای پرسشنامه در تحقیق حاضر از نوع حضوری و واحد تحلیل فرد و محل اجرای آن شهر جهرم می باشد که با استفاده از فرمول کوکران ۴۱۰ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب و پرسشنامه توزیع شد و با حذف پرسشنامه های مخدوش داده ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت . همچنین روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای بوده بدین ترتیب که ابتدا شهر به پنج قسمت جغرافیایی (شمال ، جنوب ، شرق ، غرب و مرکز) تقسیم شده و برای هر منطقه یک خیابان اصلی بر حسب تصادف انتخاب و سپس چهار خیابان فرعی و برای هر خیابان پنج کوچه فرعی و اصلی بر حسب تصادف انتخاب شدند و پس از آن خانه هایی که پلاک رقم آخر آنها زوج بود پرسشنامه را در صورت داشتن افراد در گروه سنی ۴۵-۱۸ ساله توزیع و پس از تکمیل جمع آوری شد . در پیش آزمون ۵۰ نفر از افراد در جامعه آماری مورد مطالعه انتخاب و پرسشنامه ابتدایی اجرا شد و سپس برای تعیین پایایی از آلفای کرونباخ و برای اعتبار سنجی از اعتبار صوری و تحلیل عاملی استفاده شد که در جدول ذیل ارائه می شود .

جدول ۱: پایایی و اعتبار سؤالات

متغیر	تعداد سؤالات	ضریب پایایی	kmo	ابعاد
امنیت اجتماعی	۱۵	۰۶۴	۰۶۸	-
سرمایه اجتماعی برون گروهی	۱۵	۰۷۱	۰۷۵	تمایل به گروه گرایی
				مشارکت در فعالیتهای اجتماعی
سرمایه اجتماعی درون گروهی	۳۲	۰۸۲	۰۷۴	تعاملات اجتماعی
				پیوند خانوادگی

یافته های توصیفی

مهمترین یافته ها و نتایج توصیفی به شرح ذیل است: از مجموع پاسخگویان ۳۵,۷ درصد مرد و ۶۳,۸ درصد زن بوده اند، این تفاوت ناشی از حضور بیشتر زنان در منزل به دلیل غیر شاغل بودن آنها می باشد. ۳۴,۵ درصد از پاسخگویان دارای تحصیلات در حد دیپلم و یا مقطع متوسطه می باشند. ۸۵,۵ درصد از پاسخگویان متأهل می باشند. میانگین سنی پاسخگویان ۳۵,۴ درصد با انحراف معیار آن ۹,۲ است. تعداد فرزندان پاسخگویان با ۵۶,۵ درصد دارای یک یا دو فرزند می باشند. ۷۸,۱ درصد از پاسخگویان خود را جزء طبقه متوسط می شناسند. مسکن ۶۶,۳ درصد از پاسخگویان ملکی می باشد. میزان درآمد ماهیانه ۹۱,۹ درصد از پاسخگویان بین ۷۵۱ تا ۹۵۰ هزار تومان گزارش شده است. میزان سرمایه اجتماعی ۲ درصد از پاسخگویان در حد متوسط و ۶۸,۵ درصد در حد زیاد می باشد. سرمایه اجتماعی درون گروهی پاسخگویان در حد متوسط ۱ درصد و ۷۴,۱ درصد در حد بالایی است. پیوندهای خانوادگی پاسخگویان ۴ درصد در حد ضعیف و ۲,۲ درصد متوسط و ۳۴,۶ درصد در حد زیاد می باشد. میزان تعاملات اجتماعی ۳۹,۹ درصد از پاسخگویان ضعیف و ۳۳,۵ درصد متوسط و ۱۴,۴ درصد قوی گزارش شده است. قابل ذکر است که پیوندهای خانوادگی و تعاملات اجتماعی ابعاد سرمایه درون گروهی می باشند. میزان سرمایه اجتماعی برون گروهی پاسخگویان ۱۰,۱ درصد در حد متوسط و ۷۴,۱ درصد در حد بالایی می باشد. گروه گرایی پاسخگویان ۵ درصد در حد پایین و ۳,۹ درصد در حد متوسط و ۹۱,۲ درصد در حد زیاد است. ۶,۲ درصد از پاسخگویان میزان مشارکت در فعالیتهای اجتماعی خود را در حد متوسط و ۸۸,۷ درصد در حد بالا گزارش نموده اند. قابل ذکر است که گروه گرایی و مشارکت در فعالیتهای اجتماعی به عنوان ابعاد سرمایه برون گروهی شناخته می شود. امنیت اجتماعی ۲۱,۴ از پاسخگویان در حد پایینی گزارش شده است و ۵۵,۲ درصد در حد متوسط و ۱۰,۵ درصد در حد بالایی قائل به وجود امنیت اجتماعی هستند.

یافته های استنباطی

به منظور آزمودن فرضیات مبنی بر تفاوت بین متغیر جنس با امنیت اجتماعی از آزمون تفاوت میانگین ها یعنی T.test استفاده شده است و برای آزمودن فرضیاتی مبنی بر تفاوت میانگین بین متغیرهای وضعیت تاهل، میزان سواد، نوع منزل مسکونی، و تعیین طبقه اجتماعی از نظر پاسخگو از آزمون تحلیل واریانس استفاده گردید که همراه با فرضیات در جدول زیر ارائه می شود.

جدول ۲: آزمون بررسی تفاوت میانگین متغیر جنسیت با امنیت اجتماعی

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
جنسیت	مرد	۲۲۷	۲۶,۸	۵,۵	۳۵۱	۲۶۰
	زن	۱۲۶	۲۶	۶,۳		
عدم تأیید فرضیه						

نتایج حاصله بیانگر عدم تفاوت معنادار بین جنسیت و امنیت اجتماعی است لذا فرضیه مورد نظر تأیید نمی گردد.

جدول ۲: تحلیل واریانس بین متغیرهای وضعیت تاهل، سطح تحصیلات و طبقه اجتماعی با امنیت اجتماعی

متغیر وابسته		وضعیت تاهل		سطح تحصیلات		طبقه اجتماعی	
	متغیر مستقل	Sig	F	Sig	F	Sig	F
امنیت اجتماعی		۰,۳۴۵	۱,۱	۰,۰۰۶	۳,۳	۰,۰۹۴	۲
نتیجه آزمون		عدم تأیید فرضیه		تأیید فرضیه		عدم تأیید فرضیه	

نتایج آزمون آنالیز واریانس نشان می دهد که بین وضعیت تاهل به عنوان متغیر مستقل و امنیت اجتماعی به عنوان متغیر وابسته تفاوت معناداری مشاهده نمی شود لذا فرضیه دوم مورد تأیید قرار نمی گیرد.

نتیجه گیری

از آنجا که تحقق امنیت ضامن حفظ بقا و رضایت از زندگی است، اما باید پذیرفت که امنیت همواره با قدرت و نظامی گری تداوم نمی یابد بلکه با تدبیر و بصیرت و با رویکرد دانش محور و با تدوین برنامه های عملیاتی معقولانه می توان بستر مناسبتر و کارآمدتری را برای امنیت اجتماعی رقم زد. امروزه افزایش توان نظامی و رقابتهای تسلیحاتی نتوانسته امنیتی پایدار را برای جهان به ارمغان آورد و توازن قدرتی را ایجاد کند. بنابراین سرمایه اجتماعی و تقویت آن بر حسب سبک و سیاق همکاری، همیاری، همزیستی مسالمت آمیز، اعتماد و صمیمیت می تواند زمینه های امنیت اجتماعی را مهیا سازد. بطوریکه سرمایه اجتماعی درون گروهی و برون گروهی از ابزارهای الزام آور و اجباری در امنیت اجتماعی محسوب می شوند. بنابراین درج سرمایه اجتماعی در تدوین استراتژیهای نوین اجتناب ناپذیر است زیرا امنیت مفهومی فراتر از مباحث سیاسی است (Hawdon & Ryan, 2009) (526).

با توجه به نتایجی که از پژوهش حاضر استنباط می شود بین زنان و مردان پاسخگو در نگرش به امنیت اجتماعی تفاوتی وجود ندارد. وضعیت امنیت موجود در منطقه مورد بررسی از نظر زنان و مردان یکسان است که نتایج این تحقیق با نتایج تحقیق حسن کامران و شعاع برآبادی (۱۳۸۹) مغایرت دارد. سطح تحصیلات با امنیت اجتماعی دارای تفاوت معنادار می باشد بطوریکه بین دارندگان مدارک پایین تر از لیسانس و بالاتر از آن تفاوت وجود دارد بنابراین تحصیلات فرد رویکرد را نسبت به مقوله امنیت متفاوت می کند که نتیجه این پژوهش با نتایج تحقیق حسن کامران و شعاع برآبادی (۱۳۸۹) منطبق است. اما وضعیت تاهل و طبقه اجتماعی با امنیت اجتماعی تفاوتی ندارند که با نتایج تحقیقات حسن کامران و شعاع برآبادی (۱۳۸۹) و فریدون کامران و سمیه عبادتی پور (۱۳۸۹) مغایرت دارد.

فرضیات مربوط به سن و درآمد ماهیانه مورد تایید قرار نگرفت که با نتایج تحقیق حسن کامران و شعاع برآبادی (۱۳۸۹) منطبق و با پژوهش فریدون کامران و سمیه عبادتی پور (۱۳۸۹) مغایرت دارد. تعداد فرزند با امنیت اجتماعی رابطه معنادار دارد که با پژوهش فریدون کامران و سمیه عبادتی پور (۱۳۸۹) انطباق دارد. برای فرضیات مربوط به متغیرهای سرمایه درون گروهی هیچکدام رابطه معنادار ملاحظه نمی شود این تحقیق با این فرضیات و تعیین شاخصها نتوانست تئوری مربوط به سرمایه درون گروهی را تقویت نماید. اما در سرمایه اجتماعی برون گروهی و بعد مشارکت اجتماعی با امنیت اجتماعی رابطه معنادار وجود دارد و فرضیات مورد نظر تایید می شود و تئوری گیدنز و وولکاک و نارایان در اینجا تقویت می گردد. بعلاوه متغیرهای مستقل پیوند خانوادگی، مشارکت اجتماعی و گروه گرایی بر امنیت اجتماعی تاثیر گذارند و بیشترین تاثیرات ناشی از مشارکت اجتماعی می باشد.

پیشنهادها و راهکارها

- برحسب نتایج حاصل از پژوهش حاضر توجه به موارد ذیل برای بهبود امنیت اجتماعی مهم ارزیابی می شود
- تبیین این مولفه که سطح تحصیلات با امنیت اجتماعی رابطه دارد قاعدتا برنامه ریزی برای توسعه و گستردهای فضاهای آموزشی و کیفیت بخشیدن به نحوه و فرایند آموزشی اهمیت می یابد. زیرا این امر ضامن افزایش آگاهی مردم از موقعیت و شرایط پیرامون خود خواهد بود و منجر به کاهش حضور و نیاز نیروهای انتظامی می شود.
- ایجاد بستر مناسب جهت تقویت سرمایه اجتماعی شهری، محله ای و خانوادگی که در نتیجه شکل گیری روابط کمی و کیفی بین اعضا جامعه مقدور می باشد.
- ایجاد زمینه مشارکت فعال شهروندان در ابعاد مختلف اجتماعی امنیت را به ارمغان می آورد و بایستی بطور متداوم دغدغه اهل اندیشه باشد تا چگونگی و نوع مشارکت به تناسب زمان و مکان طراحی و اجرایی شود.

- تدوین برنامه هایی که نتیجه حاصل آن منجر به همکاری و همیاری اجتماعی شود که این مهم با برگزاری گروههای ورزشی ، کوهنوردی ، راهپیمایی ، فعال سازی گروههای محلی، بسیج و مساجد محلات، برگزاری نمایشگاهها و مسابقات با موضوع همکاری و همیاری در سطح شهر امکان پذیر می باشد .
- نهادهای اجتماعی بایستی تدابیری بیندیشند تا بخشی از فعالیتهای آنها را در راستای ایجاد ، حفظ ، تقویت و تعالی امنیت اجتماعی و اخلاقی به شهروندان باشد و برای اجرایی شدن این امور به سازمانهای مردم نهاد توجه ویژه گردد .

منابع

۱. امیر کافی ، مهدی ، اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن ، نمایه پژوهش، ویژه اعتماد اجتماعی ، سال پنجم ، شماره ۱۸ ، ۱۳۸۰.
 ۲. بوزان باری ، مردم؛ دولت ها و هراس ، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی ، ۱۳۷۸ .
 ۳. خلیلی، رضا ، مهاجرت نخبگان: پدیده ای اجتماعی یا موضوع امنیت ملی ، تهران: فصلنامه مطالعات راهبردی، سال پنجم، شماره یازدهم، تابستان، ۱۳۸۱، ص ۴۲۸.
 ۴. ساندرز، دیوید ، الگوهای بی ثباتی سیاست ، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی ، ۱۳۸۰ .
 ۵. قاسمی، وحید و دیگران (۱۳۹۲)، سنجش سرمایه اجتماعی و سطح بندی آن در طبقات مختلف مناطق ۱۴ گانه شهر اصفهان در سال ۹۱-۱۳۹۰، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال پنجم، شماره سوم.
 ۶. کامران ، حسن و شعاع آبادی ، علی ، بررسی امنیت شهری در شهرهای مرزی مطالعه موردی شهر تایباد ، فصلنامه علمی - پژوهشی انجمن جغرافیایی ایران ، دوره جدید ، سال هشتم ، شماره ۲۵ ، تابستان ۱۳۸۹ ، ۲۵-۴۶ .
 ۷. کامران ، فریدون و عبادتی نظرلو ، سمیه ، بررسی عوامل اقتصادی اجتماعی موثر بر احساس آرامش و امنیت اجتماعی زنان دانشجوی کارشناسی ارشد رشته جامعه شناسی دانشگاههای شهر تهران ، فصلنامه پژوهش اجتماعی ، سال سوم ، شماره ششم ، بهار ۱۳۸۹ ، ۴۳-۵۶ .
 ۸. کسل، فیلیپ ، چکیده آثار آنتونی گیدنز ، ترجمه حسن چاوشیان ، تهران : قفوس ، ۱۳۸۳ .
 ۹. کلاهیچیان ، محمود ، راهکارهای تحقق امنیت اجتماعی ، مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی ، معاونت اجتماعی و ارشاد نیروهای انتظامی ، شماره ۱ ، جلد اول ، ۱۳۸۲ .
 ۱۰. گیدنز ، آنتونی ، پیامدهای مدرنیت ، ترجمه محسن ثلاثی ، تهران: نشر مرکز ، ۱۳۷۷ .
 ۱۱. گیدنز ، آنتونی ، سیاست ؛ جامعه شناسی و نظریه اجتماعی ، ترجمه منوچهر صبوری ، تهران : نشر نی ، ۱۳۷۸ .
 ۱۲. نبوی ، سید عبدالحسین و حسین زاده ، علی حسین ، حسینی ، سیده هاجر ، بررسی عوامل اجتماعی و اقتصادی موثر بر احساس امنیت اجتماعی ، جامعه شناسی کاربردی : مجله پژوهی علوم انسانی دانشگاه اصفهان ، زمستان ۱۳۸۹ ، شماره ۲۱ ، ۷۳-۹۶ .
 ۱۳. نویدنیا ، منیژه ، امنیت اجتماعی ، تهران : نشر پژوهشکده مطالعات راهبردی ، ۱۳۸۸ .
 ۱۴. وایت ، برایان و دیگران ، مسائل سیاست جهانی ، ترجمه محمد کمال سروریان ، تهران : پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۸۱ .
15. Buzan, B & Hansen, L. (2007); "International Security, Vol. III: Widening Security", SAGE Publications, London: New Delhi, Singapore.
16. Hawdon, J & Ryan, J. (2009); "Social Capital, Social Control, and Changes in Victimization Rates", Crime & Delinquency, Vol. 55, No. 4.
17. Coleman, J. (1988). "Social capital in the creation of human capital", American journal of sociology, Vol. 94: pp. 95-120.
18. Kerry Ann, Agnitsch (2003). Locating community social capital: A study of social networks and community action, LOWA STATE University.
19. Waver, O. (2009); "Waltz's Theory of Theory", Journals Permissions, Vol. 23, No 2.